

SVEA HOVRÄTT
Mark- och miljööverdomstolen
Rotel 060204

DOM
2018-05-18
Stockholm

Mål nr
M 4319-17

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Växjö tingsrätts, mark- och miljödomstolen, dom 2017-04-27 i mål nr M 4094-16,
se bilaga A

PARTER

Klagande

1. Sveriges Ornitologiska Förening - BirdLife Sverige

2. KB

3. IB

4. ES

AB, tillika ombud för 2–4

Motparter

1. Länsstyrelsen i Östergötlands län

2. Söderköping Vind AB

Ombud: Advokaterna UN och H-AO

SAKEN

Tillstånd till gruppstation för vindkraft på fastigheterna A m.fl. i
Söderköpings kommun och Valdemarsviks kommun

Dok.Id 1405113

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 2290 103 17 Stockholm	Birger Jarls Torg 16	08-561 670 00 08-561 675 50 E-post: svea.avd6@dom.se www.svea.se	08-561 675 59	måndag – fredag 09:00–16:30

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSLUT

Med ändring av mark- och miljödomstolens dom upphäver Mark- och miljööverdomstolen Länsstyrelsen i Östergötlands län, miljöprövningsdelegationen, beslut den 24 augusti 2016, dnr 551-10543-15, och avslår ansökan om tillstånd.

YRKANDEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

KB, IB, ES och AB (AB

m.fl.) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva underinstansernas avgöranden och avslå Söderköping Vind AB:s ansökan om tillstånd för vindkraftverk.

Sveriges Ornitologiska Förening - BirdLife Sverige (föreningen) har yrkat att Mark- och miljööverdomstolen ska upphäva underinstansernas avgöranden och avslå Söderköping Vind AB:s ansökan om tillstånd för vindkraftverk.

Länsstyrelsen i Östergötlands län har medgett ändring.

Söderköping Vind AB har motsatt sig ändring.

UTVECKLING AV TALAN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

AB m.fl. har till stöd för sin talan anfört i huvudsak följande:

Det finns inte tillräckligt politiskt eller vetenskapligt underlag för att godkänna bolagets ansökan. Landbaserad vindkraft är inte en optimal och ekologiskt hållbar lösning för energiproduktionen i Sverige. Bolagets vindkraftverk är inte placerade inom det område som är definierat som riksintresse för vindkraftverk. Utbyggnaden av en stor vindkraftsanläggning kräver omfattande infrastruktur, vilket lämnar irreversibla spår i naturen. Det stämmer inte att den totala miljöpåverkan blir begränsad. Bolagets ornitolog har inte kartlagt området tillräckligt.

Föreningen har till stöd för sin talan uppgett i huvudsak följande.

Havsörn

Vindkraftverken och särskilt verk 1–4 utgör en stor fara för den lokala och regionala havsörnsstammen. Den relativt glesa placeringen av verken i mer eller mindre rät

vinkel mot den huvudsakliga flygriktningen för ett flertal havsörnsrevir innebär att verken bildar en lång barriär med en stor kollisionsrisk.

Det finns sex kända häckningsplatser och två mycket troliga häckningsplatser i närheten av den planerade vindkraftsparken. Då örnar ofta har flera alternativa bon inom reviret kan örninventerare få nöja sig med att konstatera att reviret är besatt, men utan att häckningsutfallet kan bekräftas. Vid bedömningen av vindkraftsparkens tillåtlighet är emellertid häckningsutfallet och den exakta boplatsen ovidkommande. Det väsentliga är att reviren är aktiva, att området är mycket attraktivt för havsörn och att örnarna ofta flyger genom området för den planerade vindkraftsparken. Risken för påverkan på den regionala havsörnpopulationen är därmed betydande.

Den svenska havsörnsstammen är tämligen stark. Örnar har dock en hög medellivslängd och en låg reproduktionstakt, vilket innebär att den lokala och regionala populationen redan vid en förhållandevis liten höjning av mortalitetstal kan påverkas negativt.

Tjäder, nattskärra och berguv

Den planerade vindkraftsparken ingår i ett av landets finaste skogsområden. Området hyser en för södra Sverige stark kärnpopulation av tjäder som är viktig att bevara. Tjädern är på tillbakagång och fragmenteringen av gammelskogsbiotoper leder till allt färre tuppar per spelplats. Försiktighetsåtgärden att inte utföra anläggningsarbeten inom en kilometer från spelplatser av tjäder under artens spelperiod är inte tillräcklig. De viktigaste tjäderbiotoperna och spelplatserna bör omgärdas med en generell skyddszon om en kilometer. Detta gäller i synnerhet området kring Stora mossen i direkt anslutning till verk 1–4.

Området hyser en tät population av nattskärra. Ett kontrollprogram är inte en tillräcklig försiktighetsåtgärd. Områden med tät förekomst av nattskärra ska undantas från exploatering.

Föreningen känner inte till att någon inventering av berguv har genomförts.

Länsstyrelsen har, såsom talan slutligen bestämts, anfört i huvudsak följande:

Ett beslut bör fattas utifrån en helhetsbedömning av områdets naturvärden. Det framstår som allt mer klart att områdets betydelse som bl.a. häckningsområde för havsörn gör det mycket svårt att motivera exploateringen. Slutsatsen är att lokalisering av vindkraft i det berörda området inte alls är möjlig.

Bolaget har uppgett i huvudsak följande till stöd för sin talan:

Både Naturvårdsverket och föreningen har överdrivit riskerna med den sökta vindkraftsparken. Naturvårdsverket har dessutom baserat sin bedömning på uppgifter som saknar stöd i utredningen. Vindkraftsparkens påverkan på skyddade arter har begränsats på ett sådant sätt att någon märkbar negativ påverkan inte kommer att ske på någon fågelart.

Om underlaget visar att de i vindvalsrapporterna stipulerade skyddsavstånden till häckningsplats uppfylls, att arterna inte finns i området eller att arterna inte påtagligt påverkas eller skadas, ska vindkraftverken tillåtas.

Havsörn

Hänsyn ska bara tas till de tre bon som faktiskt har bekräftats existera och inte till boplatser som har rasat eller vars existens inte kunnat verifieras. Avståndet från dessa tre häckningsplatser till närmast planerade vindkraftverk är 6 200 meter, 4 400 meter respektive 3 000 meter. Vad gäller havsörn är gällande praxis att tillämpa ett skyddsavstånd om 2–3 km till boplatserna, vilket därmed är uppfyllt i detta mål. Naturvårdsverket tycks mena att gällande praxis om skyddsavstånd inte ska tillämpas. Myndigheten har i sin bedömning tagit med samtliga uppgifter om boplatser, inklusive overifierade uppgifter och boplatser som inte längre finns, och kommit till den felaktiga slutsatsen att havsörnsstammen har en hög täthet i området.

För att kunna bedöma faran av flygningar måste örnarnas ålder och flyghöjd noga kontrolleras. De flygföljningar som ornitologiska föreningen hänvisar till saknar sådan redovisning och kan därför inte läggas till grund för bedömningen. Bolagets utredning

är däremot utförd med stor noggrannhet vilket gör att den ger en rättvisande bild av örnförekomsten i området. Bolagets inventering av havsörn gjordes vid den tid på året då aktiviteten är som störst, vilket talar emot Naturvårdsverkets bedömning att utredningen ska betraktas som en bild av den lägsta graden av aktivitet som kan antas förekomma i området. Naturvårdsverket tycks inte ha tagit hänsyn till hur flygningarna faktiskt skett och om det har varit fråga om äldre eller yngre örnar. Havsörnar flyger inte planlöst över ett område utan flygningarna styrs av erfarenheter som de har samlat på sig. Kollisionsrisken kommer inte att bli så stor för de äldre havsörnarna. Den förhöjda kollisionsrisken för yngre havsörnar är inte högre än vad som får anses acceptabel.

För att undvika barriäreffekter och minimera kollisionsrisken för havsörnar har den planerade vindparken delats upp i tre olika enheter, vilket skapar flera kilometer långa luckor för havsörnar att passera genom. Generellt anses sammanhållna parker vara mer riskabla än utsträckta. Den planerade parken ligger i nord-sydlig riktning vilket bör underlätta för havsörnarna.

Antalet örnar ökar i området vilket visar att beståndet är starkt och att det finns en livskraftig population. Detta minskar risken för att den sökta vindkraftsparken får en negativ påverkan på populationen. Det bör finnas ca 830 par havsörnar i Sverige och det antal sub-adulta havsörnar som idag finns i främst kustområden längs Östersjön tyder på att populationen ökar kraftigt. Havsörnen har dessutom de senaste 15–20 åren spridit sig från kusterna in över landet.

Tjäder, nattskär och berguv

Någon märkbar påverkan kommer inte att ske på beståndet av tjäder. Det finns inga spelplatser med fler än fem tuppar inom området. Trots detta har hänsyn tagits till kända spelplatser. Bolaget har dessutom åtagit sig att inte utföra anläggningsarbeten inom en kilometer från de fyra spelplatserna under tjäderns spelperiod.

Nattskärren är inte en hotad art utan är numera listad som livskraftig. En fördjupad inventering av nattskärren har gjorts i området. Som ett resultat av inventeringen minskades antalet planerade verk och en omplacering av verken skedde i det område

där flest nattskärror hördes. Det finns således inte någon anledning att anta att de planerade verken ska få en negativ påverkan på populationen av nattskärria.

Berguv ingick i en inventering redan 2012. Någon berguv observerades då inte. Fågelinventeraren kontaktade dessutom projekt Berguv och fick beskedet att det inte fanns någon känd förekomst av berguv inom området. Utöver detta har en inventering skett under våren 2017, men inga uvar hördes. Under två dagar i slutet av maj 2017 kontrollerades dessutom de två mest troliga häckningsplatserna utan att man fann spår, fjädrar eller häckningar. Det finns således ingen anledning att anta att den sökta vindkraftsparken kommer att medföra en negativ påverkan på berguvpopulationen.

UTREDNINGEN I MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLEN

Naturvårdsverket

Mycket tyder på att den valda platsen inte uppfyller kravet på en lämplig lokalisering enligt 2 kap. 6 § miljöbalken.

Havsörn

En bedömning av risken för negativ påverkan på havsörn i området måste grundas på en helhetsbedömning där inte bara häckningsplatsernas lägen beaktas utan även områdets betydelse som livsmiljö för örnarna, hur deras förmodade eller konstaterade flygrörelser ser ut och om vindkraftverkens placeringar kan inverka negativt på örnarna i området.

Olika uppgifter om potentiella häckningsplatser i och invid projektområdet har undersökts och verifierats på ett godtagbart sätt. Svårigheten att täcka stora arealer och det faktum att boplatser i vissa fall kan vara svåra att upptäcka kan dock påverka utfallet vid inventeringar. Det som inte framgår av tillgängliga underlag, men som kan vara av betydelse, är i vilken mån havsörnarna har alternerat eller häckat på flera platser tidigare år än de som har framkommit i det nu presenterade materialet. Naturvårdsverkets bedömning är att havsörnsstammarna har en hög täthet i området och att området bör betraktas som ett högriskområde för örnarna. Det kan inte heller uteslutas att det finns fler revir i området.

Bolagets utredning avseende havsörnarnas aktivitet och flygrörelser i området visar på en tämligen hög eller mycket hög aktivitet av örnar över området. Den metodik som har använts kan innebära att observatörens närvaro skrämmer bort örnarna från platsen och att örnarna då väljer att flyga på en högre höjd än vad de annars skulle göra. Detta i sin tur kan leda till att aktiviteten och riskerna uppfattas som lägre än vad de i själva verket är. Utredningen bör således betraktas som en bild av den lägsta graden av aktivitet som kan antas förekomma i området.

Den ansökta vindkraftsparkens utformning med en övervägande långsmal utsträckning innebär en större risk för negativ påverkan på örnarna i området än vad en mer sammanhållen vindkraftspark skulle ha. Området runt den planerade vindkraftsparken innehåller många sjöar och havsvikar. Med stor sannolikhet frekventeras dessa områden i varierande grad av havsörnarna. Avstånden som örnarna flyger kan vara långa och örnarna kan komma att korsa området för vindkraftsparken. Med hänsyn till att de mest sannolika flygriktningarna är mellan boplatser (fastlandet) och födområden (kusten), riskerar den ansökta utformningen att avgränsa och tvinga örnarna till längre eller mer riskfyllda flygningar vid vindkraftverken. Vindkraftverken är därtill mycket höga och kommer upp i en höjd där havsörnar ofta flyger. Detta innebär att den ansökta vindkraftsparken kan antas medföra såväl undvikandeeffekter som en ökad risk för kollisioner.

Vindkraftsparker i kustnära områden innebär generella högrisklägen sett till havsörnarnas utbredning. Östersjökusten utgör ett kärnområde för arten inom EU där Sverige har ett särskilt bevarandansvar. Det aktuella projektområdet är vidare av stor betydelse för den regionala havsörnspopulationen.

Tjäder och berguv

Spelplatser för tjäder har inventerats och ska enligt bolaget omfattas av buffertzoner på minst 500 meter. Åtgärder som enbart är riktade mot att skydda spelplatser kan dock vara otillräckliga. Vid anläggande av breda vägar som skär in i området uppkommer en fragmentering som kan leda till habitatförlust. Detta kan medföra en risk för

försämring av kvaliteten på habitatet i området och därmed ha en negativ påverkan på bevarandestatusen för tjädern lokalt.

Naturvårdsverket tar inte ställning till om inventeringen av berguv är tillräcklig i detta fall.

MARK- OCH MILJÖÖVERDOMSTOLENS DOMSKÄL

Utredningen och utgångspunkter för prövningen

Bolaget har ansökt om tillstånd till uppförande och drift av maximalt tio vindkraftverk med en totalhöjd om maximalt 220 meter. Enligt den av bolaget reviderade kartan med koordinater för vindkraftverken är dessa utspridda i nord-sydlig riktning och huvudsakligen placerade i tre grupper. Området är inte utpekade som riksintresse och omfattas inte heller av något annat områdesskydd.

Enligt 2 kap. 6 § miljöbalken ska den plats väljas för verksamheten som är lämplig med hänsyn till att ändamålet ska kunna uppnås med minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö. Vid lokaliseringsprövningen ska även naturvärdena på platsen beaktas och bestämmelserna om skydd för djur och växter i 8 kap. miljöbalken tillämpas. Mark- och miljööverdomstolen har i flera avgöranden anfört att artskyddsförordningen är att se som en precisering av vad som kan följa av miljöbalkens allmänna hänsynsregler när det gäller skydd av arter (se t.ex. MÖD 2013:13). Det innebär att domstolen med tillämpning av relevanta fridlysningsbestämmelser i artskyddsförordningen har att bedöma hur de skyddade arterna påverkas av den planerade verksamheten.

Det är ostridigt i målet att det finns havsörn inom området. Havsörn är upptagen på bilaga 1 till Europaparlamentets och rådets direktiv (2009/147/EG) om bevarande av vilda fåglar (fågeldirektivet) och angiven som nära hotad i den svenska rödlistan. En del i prövningen av om den valda platsen utgör en lämplig lokalisering av vindkraftsparken blir därmed att bedöma hur havsörnen påverkas av den ansökta verksamheten. Andra fågelarter som enligt klagandena kan påverkas negativt av vindkraftverk på platsen är tjäder, nattskär och berguv.

Både bolaget och föreningen har gett in flera inventeringar angående förekomsten av havsörn i området. Inventeringarna avser häckningsplatser samt studier över örnarnas aktivitet och flygrörelser.

Uppgifterna om antalet aktiva häckningsplatser för havsörn i området skiljer sig åt i bolagets respektive föreningens utredning. Bolagets utredning visar att det finns tre aktiva häckningsplatser medan föreningen menar att det finns åtminstone sex sådana platser. Utredningen visar att häckningsplatserna för de tre bon som ostridigt är aktiva ligger på ett avstånd om minst tre kilometer från de planerade vindkraftverken. Övriga boplatser, beträffande vars förekomst och aktivitet det råder delade meningar om, tycks ligga på ett avstånd om i vart fall minst två kilometer från de planerade vindkraftverken. När det gäller havsörnarnas flygrörelser i området visar både bolagets och föreningens utredningar på en hög aktivitet av örnar.

Länsstyrelsen, miljöprövningsdelegationen, har beskrivit området som beläget i en trakt med hög aktivitet av havsörn där regelbundna häckningar konstaterats sedan länge samt att området varit ett historiskt viktigt kärnområde och ett spridningscentrum som sannolikt varit betydelsefullt för utvecklingen av regionens havsörnsbestånd. Naturvårdsverket har bl.a. anfört att Östersjöskusten utgör ett kärnområde för arten inom EU där Sverige har ett särskilt bevarandansvar. Länsstyrelsen har i Mark- och miljööverdomstolen vidare anfört att de av föreningen redovisade uppgifterna stämmer väl överens med den bild som länsstyrelsen har av förekomst av havsörn i området.

Av Vindvals syntesrapport 6740 om vindkraftens påverkan på fåglar och fladdermöss framgår att havsörnar riskerar att dödas av vindkraftverk samt att sannolikheten för en lyckad häckning minskar i närheten av vindkraftverk. Mot bakgrund av det föreslås i rapporten skyddszoner om 2–3 km mellan vindkraftverk och häckningsplatser. Av rapporten framgår också att en förhöjd dödlighet för havsörnar och en minskad sannolikhet för en lyckad häckning påvisats även på längre avstånd än tre km.

Den sökta etableringen innebär att verken skulle placeras mellan i vart fall två aktiva bon och kusten. Enligt bolaget har verken, för att undvika barriäreffekter, delats upp i

tre olika enheter vilket skulle möjliggöra för havsörnarna att passera. Naturvårdsverket menar dock att vindkraftsparkens utformning innebär en större risk för negativ påverkan än vad en mer sammanhållen park skulle ha.

Mark- och miljödomstolens bedömning

Domstolen konstaterar inledningsvis att de inventeringar och övrigt underlag som finns i målet utgör ett tillräckligt underlag för att kunna bedöma verksamhetens tillåtlighet med avseende på havsörn.

Prövningen av vilken påverkan en etablering av vindkraftverk på den sökta platsen kan få på havsörn måste ske utifrån en helhetsbedömning av vad som framkommit i målet. Vid den bedömningen är avståndet mellan häckningsplatserna och de enskilda vindkraftverken en viktig omständighet, men hänsyn måste också tas till vad som i övrigt framkommit om förekomst av havsörn inom området.

Det får anses klarlagt att det finns åtminstone tre häckningsplatser för havsörn på ett avstånd om tre till sex kilometer från de planerade vindkraftverken. Enligt föreningen finns det ytterligare häckningsplatser inom ett avstånd kortare än tre kilometer. Enligt Mark- och miljööverdomstolen går det utifrån underlaget i målet inte att med bestämdhet säga hur många aktiva häckningsplatser som finns i området. Vid bedömningen av om platsen är en lämplig lokalisering för vindkraft bör dock hänsyn tas till, inte bara kända häckningsplatser, utan också till att dessa kan variera över tid bland annat med hänsyn till örnarnas beteende att använda alternativa häckningsplatser. För lokaliseringsprövningen är det dessutom av betydelse att aktiviteten av havsörnar i området är dokumenterat hög. Med hänsyn till vindkraftverkens läge i förhållande till häckningsplatser och observerade flygvägar kan risken för kollision mellan örn och vindkraftverkens rotorblad inte anses försumbar. Det finns också en risk för att den ansökta utformningen av vindkraftsparken avgränsar örnarna och tvingar dem till flygningar nära vindkraftsparken.

Med denna bedömning och med hänsyn tagen till områdets betydelse som kärnområde för den regionala havsörnspopulationen finner Mark- och miljööverdomstolen att

bolaget inte har visat att det är förenligt med lokaliseringsprincipen i 2 kap. 6 § miljöbalken med vindkraftverk på platsen. Bolagets ansökan ska därför avslås.

Vid denna utgång finns det inte skäl att närmare pröva den planerade vindkraftsparkens påverkan på fågelarterna tjäder, nattskärra och berguv.

Domen får enligt 5 kap. 5 § lagen (2010:921) om mark- och miljödomstolar inte överklagas.

I avgörandet har deltagit hovrättsråden Henrik Löv och Malin Wik, referent, tf. hovrättsassessorn Alexander Häggkvist och f.d. tekniska rådet Staffan Lagergren.

Föredraganden har varit Erica Ehne.

VÄXJÖ TINGSRÄTT
Mark- och miljödomstolen
3:6

DOM
2017-04-27
meddelad i
Växjö

Mål nr M 4094-16

KLAGANDE

1. KB

Ombud: AB

Ombud: C-HS

2. AB

Ombud: C-HS

3. IB

Ombud: AB och C-HS

4. ES

Ombud: AB och C-HS

5. Sveriges Ornitologiska Förening

Dok.Id 395973

Postadress	Besöksadress	Telefon	Telefax	Expeditionstid
Box 81 351 03 Växjö	Kungsgatan 8	0470-560 100 E-post: mmd.vaxjo@dom.se www.vaxjotingsratt.domstol.se	0470-560 125	måndag – fredag 08:00-16:00

KLAGANDE OCH MOTPART

Söderköping Vind AB

Ombud: Advokaterna H-AO och UN

MOTPART

Länsstyrelsen i Östergötlands län

ÖVERKLAGAT BESLUT

Länsstyrelsen i Östergötland, Miljöprövningsdelegationens beslut den 24 augusti 2016 i ärende nr 551-10543-15, se bilaga 1

SAKEN

Tillstånd till gruppstation för vindkraft på fastigheterna A m.fl. i Söderköpings kommun och Valdemarssviks kommun

DOMSLUT

1. Mark- och miljödomstolen ändrar det överklagade beslutet endast på följande sätt.

Villkor 8 ska ges följande lydelse.

För att minska risken för skada på fladdermöss ska vindkraftverken stängas av när medelvindhastigheten under 10 minuter är lägre än 5 m/s vid verkens nav. Detta gäller från solnedgång till soluppgång under perioden fr.o.m. den 1 juni t.o.m. den 31 oktober.

Ytterligare villkor om arbetstid föreskrivs enligt följande.

13. Till skydd för nattskärra får anläggningsarbeten inte bedrivas under perioden fr.o.m. den 20 maj t.o.m. den 15 september.

2. Mark- och miljödomstolen avslår överklagandena i övrigt.

BAKGRUND

Miljöprövningsdelegationen vid Länsstyrelsen i Östergötlands län beslutade den 24 augusti 2016 att lämna Söderköping Vind AB (bolaget) tillstånd enligt 9 kap. miljöbalken (1998:808) till uppförande och drift av en gruppstation för vindkraft på fastigheterna A, B, C och D i Söderköpings kommun samt på fastigheterna E och F i Valdemarsviks kommun. Tillståndet omfattar uppförande och drift av maximalt tio vindkraftverk med en totalhöjd om maximalt 220 meter.

Miljöprövningsdelegationens beslut har överklagats till mark- och miljödomstolen av bolaget, KB, AB, IB, ES, TG, C-HS och UH samt Sveriges Ornitologiska Förening (föreningen).

Mark- och miljödomstolen har i beslut den 18 oktober 2016 avvisat TGs, UHs och C-HSs överklaganden. Efter att beslutet överklagats av C-HS, beslutade mark- och miljööverdomstolen den 24 november 2016 (mål nr M 9607-16) att inte ge prövningstillstånd vad gäller C-HSs överklagande.

Mark- och miljödomstolen har vidare i beslut den 3 november 2016 avvisat KBs, ABs, IBs och ESs yrkande om inhibition.

YRKANDEN

Bolaget yrkar i första hand att mark- och miljödomstolen, med ändring av det överklagade beslutet, ska

1.1 begränsa stoppregleringen i villkor 8 till vindkraftverk nr 1-4; samt

1.2 ändra villkor 8 avseende stoppreglering och föreskriva följande:

"För att minska risken för skada på fladdermöss ska vindkraftverken stängas av när medelvindhastigheten under 10 minuter är lägre än 5 m/s vid verkens nav. Detta

gäller från solnedgång till soluppgång under perioden fr.o.m. den 15 juli t.o.m. den 30 september och under en utvärderingsperiod om tre år. Under dessa tre år ska verksamhetsutövaren låta en oberoende expert utföra en utvärdering av vindkraftparkens påverkan på fladdermöss. Därefter ska verksamhetsutövaren i samråd med tillsynsmyndigheten besluta om stoppregleringen ska fortsätta. Om utredningen visar att behov av stoppregleringen helt eller delvis saknas ska driftsinskränkningarna avslutas för de vindkraftverk där behov av stoppregleringen saknas ."

Bolaget yrkar i andra hand att mark- och miljödomstolen, med ändring av det överklagade beslutet , ska

2.1 begränsa stoppregleringen i villkor 8 till sådana vindkraftverk där det finns en förhöjd aktivitet av högriskarter av fladdermöss; samt

2.2 ändra villkor 8 avseende stoppreglering i enlighet med yrkandet i punkten 1.2 ovan.

Bolaget yrkar i sista hand att mark- och miljödomstolen, med ändring av det överklagade beslutet, ska ändra villkor 8 avseende stoppreglering i enlighet med yrkandet i punkten 1.2 ovan.

KB, AB, IB och ES yrkar att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut samt motsätter sig bolagets yrkanden.

Föreningen yrkar i första hand att mark- och miljödomstolen ska upphäva miljöprövningsdelegationens beslut om tillstånd för gruppen av vindkraftverk (verk 1-6 och 9, 21, 23 och 25).

Föreningen motsätter sig delvis bolagets ändringsyrkande 1.2 och yrkar att mark- och miljödomstolen tidsmässigt utökar stoppregleringen till att gälla under perioden den 1 juni – den 31 oktober.

För det fall mark- och miljödomstolen inte förordnar om skyddsavstånd kring de viktigaste nattskärrebiotoperna, yrkar föreningen att anläggningsarbeten ska utföras utanför artens huvudsakliga häckningstid, cirka den 10 maj – den 15 juli.

Länsstyrelsen i Östergötlands län motsätter sig bolagets yrkanden.

GRUNDER OCH OMSTÄNDIGHETER

Bolaget åberopar vad som tidigare anförts samt tillägger bl.a. följande.

Fladdermöss

Villkoret om stoppreglering för att minska risken för skada på fladdermöss har felaktigt kommit att omfatta hela vindkraftparken. Driftsinskränkningarna bör inte gälla samtliga verk utan endast de verk där det finns en förhöjd aktivitet av högriskarter. Av den inventering som utfördes under 2013 av Ecocom AB (benämnd "Inventering av fladdermöss 2013 vid projekt Söderköping - Valdemarsvik i Östergötlands län, 2013-11-06") framgår att det endast är i den nordligaste delen (vindkraftverk 1-4) som aktiviteten av högriskarter är hög. I övriga delar är aktiviteten av högriskarter låg till medelhög. Mot bakgrund av detta anser bolaget att det endast är de nordliga verken, dvs. verk 1-4, som bör omfattas av villkoret om stoppreglering, s.k. "batmode". Det var också en sådan inskränkning som Naturvårdsverket föreslog i sitt yttrande den 23 januari 2014 och som förespråkas av Alexander Eriksson i det förslag till kontrollprogram som Ecocom AB upprättat på uppdrag av bolaget.

För att inte driftsinskränkningarna ska bli mer ingripande än nödvändigt bör den utvärderas efter drifttagandet under en period om tre år. Under denna tid åtar sig bolaget att låta en oberoende expert utvärdera vindkraftparkens påverkan på fladdermöss samt att med beaktande av slutsatserna av denna och i samråd med tillsynsmyndigheten besluta om huruvida stoppregleringen ska fortsätta efter utgången av treårsperioden.

Vad gäller övriga vindkraftverks eventuella påverkan på fladdermöss anser bolaget att det kontrollprogram som ska upprättas är tillräckligt i enlighet med vad föreliggande utredning visar.

För det fall mark- och miljödomstolen inte skulle anse att ovan nämnda åtgärder är tillräckliga anser bolaget att driftinskränkning i vart fall endast ska gälla sådana vindkraftverk där aktiviteten av högriskarter är förhöjd samt att tidsbegränsningen i vart fall ska gälla de vindkraftverk där aktiviteten av högriskarter av fladdermöss inte är förhöjd. Vad gäller fladdermöss anser bolaget att föreningens förslag på kontrollprogram är orimligt.

Fåglar

Bolaget har låtit JP Fågelvind AB/(JP) bemöta föreningens överklagande i ett utlåtande. Som framgår av nämnda utlåtande delar inte JP föreningens bedömning om den påverkan som vindkraftparken riskerar att få på fågellivet. JP delar i stället miljöprövningsdelegationens bedömning att vindkraftparkens påverkan på skyddade arter har begränsats på ett sådant sätt att parken måste anses tillåtlig, dvs. att någon märkbar negativ påverkan inte kommer att ske.

Bolaget har svårt att bemöta påståendena om att uppgifter sägs ha inkommit från två "lokala ornitologer" om att två örnbönder under hösten har lokaliserats i närheten av några av de sökta vindkraftverken eftersom det saknas detaljerade uppgifter om dessa bönder och då den exakta positionen har inte har getts in i målet. Då nämnda uppgifter är vaga går de inte att verifiera och än mindre bedöma betydelsen av. Det framgår inte heller av yttrandena att motparterna, t.ex. länsstyrelsen, har verifierat örnböndernas exakta position.

Mot dessa vaga uppgifter står den ingivna och vederhäftiga utredningen i målet. Bolaget vidhåller därför vad som tidigare har anförts, dvs. att vindkraftparkens påverkan på skyddade arter har begränsats på ett sådant sätt att någon märkbar negativ påverkan inte kommer att ske. Bolaget hänvisar bl.a. till den örninventering som JP utförde 2015, vilken är ingiven i målet. Denna utredning ger en rättvisande bild av

örnförekomsten i området i den utsträckning som rimligen kan krävas av bolaget. Som tidigare nämnts omfattar rapporten 11 dagars spaning med total spaningstid 70 timmar och 50 minuter från 13 olika platser och totalt 25 flygföljningar av adulta havsörnar. Rapporten måste därmed anses mycket väl underbyggd. Det är på denna information som JP anser sig kunna göra bedömningen att de sökta verken kan byggas utan risk för att någon negativ påverkan på beståndet av havsörn kommer att uppkomma.

Vad gäller berguv vill bolaget poängtera att föreningens påstående om att berguvsförekomsten inte har redovisats är felaktigt. Berguv ingick i den inventering som utfördes av Amalina Natur & Miljökonsult/J H år 2012 (Fågelfaunan vid en planerad vindkraftpark på gränsen mellan Valdemarsviks och Söderköpings kommuner 2012, daterad 16 januari 2013) och vilken bilades den inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen. Någon berguv observerades inte vid dessa inventeringar. Fågelinventeraren kontaktade dessutom projekt Berguv för att erhålla information om eventuella berguvar inom området men fick besked om att det inte fanns någon känd förekomst av berguv inom området.

Vad gäller övriga påståenden från föreningen avseende nattskärre och tjäder, hänvisar bolaget till vad som tidigare har angetts.

Bevisning

Bolaget åberopar bl.a. tidigare ingivet material, förslag till plan för stoppreglering samt kontrollprogram i vindkraftsprojekt Söderköping - Valdemarsvik i Östergötlands län, Ecocom AB, den 27 augusti 2014, samt bemötande av synpunkter vid överklagande av Miljöprövningsdelegationens beslut att tillåta uppförandet av 10 vindkraftverk nordost om Valdemarsvik i Östergötlands län, JP Fågelvind AB/J P, den 31 oktober 2016.

KB, AB, IB och ES

Verken ska uppföras inom ett område av riksintresse för både obruten kust och Östergötlands skärgård. Dessa områden ska skyddas mot åtgärder som påtagligt skadar

dess värden. Landskapsbilden kommer att påverkas negativt med dessa höga vindkraftverk. Det finns flera Natura-2000 områden och reservat inom området och vindkraftverk innebär oftast skador i känsliga, skyddade miljöer. Det känns märkligt att som skogsägare avsätta stora områden till biotopskydd, som ska värna natur och miljö, för att sedan få se vindkraftverk uppföras som äventyrlig insats. Det finns bl.a. havsörn, fiskgjuse och tjäder i området. De är bekymrade över det buller som vindkraftverken orsakar. Det är känt att den upplevda ljudnivån överstiger den angivna ljudnivån och de är bekymrade över ljudet som kommer att störa stillheten och påverka människor negativt. Den fina kulturmiljön ska värnas. Det finns lämpligare ställe att uppföra vindkraftverk på.

Av bolaget beställda fältstudier är partiska och bristfälligt utförda. Underlaget för det överklagade beslutet är därför otillräckligt.

Miljöprövningsdelegationens beslut strider bl.a. mot Söderköpings kommuns naturvårdsprogram, direktivet om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter och direktivet om bevarande av vilda fåglar. Det har observerats en population om 10 havsörnar i närheten av den planerade vindparken. Tillståndet gäller i ett icke riksintressant område för vindkraftproduktion varför påverkan på naturen ska värderas högre vid vindkraftsinstallation. Det har inte gjorts någon utförlig inventering på rödlistad sydfladdermus. Bullernivån samt analysen är inte förenlig med direktiv 2002/49/EG av den 25 juni 2002 för det berörda området.

Föreningen

Föreningen åberopar vad som tidigare anförts samt tillägger bl.a. följande.

Havsörn

Samtliga planerade vindkraftverk ingår i havsörnsrevir och närvaron av rastande och övervintrande örnar är stor. De sju nu tillståndsgivna verken (1-6 och 9) i Söderköpings kommun (förlagda i nordvästlig-sydostlig riktning) utgör en påtaglig barriäreffekt för de havsörnar som regelbundet rör sig mellan kustband och inland. De tre verken (21, 23 och 25) i Valdemarsviks kommun är spridda i landskapet på ett sådant sätt som föreningen avråder ifrån då den negativa påverkan totalt sett blir

mindre om man samlar vindkraftverk i grupp. Örnar är i allmänhet trogna sina revir livet ut och studier från Norge visar inte på tillvänjning utan att stammen tunnas ut i närheten av vindkraftverk på grund av mortalitet.

I närheten av de tre södra verken (21, 23 och 25) finns fyra kända havsörnshäckningar och verken är placerade mitt i de stråk som paren använder för näringssök till och från Valdemarsviken och skärgården. Risken för mortalitet hos de förekommande paren är därmed uppenbar, trots att avstånden mellan vindkraftverk och boplatser överstiger vedertagna skyddszoner. Mark- och miljödomstolen bör ta hänsyn till de praktiska förhållandena på platsen, dvs. flygleder som innebär stor risk för kollision om verken uppförs, och således avslå tillstånd att uppföra dessa verk. Föreningen hänvisar till Mark- och miljödomstolen i Östersunds dom den 10 september 2015, mål nr M 1394-14, angående kungsörn, där domstolen poängterat att ett skyddsavstånd om 2 km inte kan betraktas som en absolut avståndsgräns som ska gälla i varje enskilt fall.

Verken 6 och 9 är placerade mindre än 3 km från en i år lyckad havsörnshäckning. Avstånden understiger den rekommenderade skyddszonen om 3 km som anges i föreningens vindkraftpolicy. Föreningen hänvisar till Mark- och miljödomstolen i Umeås dom i mål nr M 1423-14, i vilken domstolen fastställde länsstyrelsens beslut att hålla 3 km avstånd till kungsörnsbon. Havsörnen har samma skyddsstatus som kungsörn varför domen har bäring även i nu aktuellt fall. Mark- och miljödomstolen bör inte meddela tillstånd för dessa verk. Lämpligen bör då inte heller verk 5 uppföras.

Även placeringen av verk 1-4 anses olämplig eftersom närvaron av örnar där är stor. Flera häckningar är kända norr om verken och reviren sträcker sig ner till den planerade vindkraftparken.

Den av bolaget anlitade konsulten har underskattat såväl antalet revir som spridningen och omfattningen av örntrafiken förbi de tänkta vindkraftverken. Risken för att örnar kolliderar med vindkraftverk som uppförs i området är överhängande.

Havsörnen är inte strikt kustbunden och regionens sjösystem, vattendrag, våtmarker och mellanliggande skogsområden är viktiga för örnpopulationens näringssök och föryngring.

Det planerade projektet strider mot 4 § artskyddsförordningen samt EU:s naturvårdsdirektiv och uppfyller därmed inte kravet på lämplig lokalisering enligt 2 kap. 6 § miljöbalken. JP har inte i sak framfört några nya uppgifter med relevans för ärendet. Den planerade parken riskerar fortfarande att medföra negativ påverkan som utlöser förbud enligt artskyddsförordningen.

JP argumenterar att den information som finns angående de närmast häckande örnarnas förehavanden redovisats i dennes rapport från 2015. Märk väl att det är JP:s egen information som redovisas där. Denna utgör endast ett stickprov på örnarnas rörelsemönster och även om örnar ofta uppvisar vanor är de givetvis också plastiska i sina beteenden. Detta visas inte minst av de flygningar som lokala ornitologer rapporterat in och som täcker långt fler timmar i fält än JP:s studie. De generella skyddszoner som upprättas kring exempelvis havsörnsbon ska ses som en förenkling (jämfört med att genomföra omfattande rörelsestudier vid varje enskilt fall) för att ge särskilt skyddsvärda arter ett rimligt, men långt ifrån heltäckande, skydd gentemot exploateringar som hotar dem. Det krävs mycket omfattande data för att frånga dessa skyddszoner, som enligt vägledande domar även måste gälla örnarnas flygleder och viktiga uppehållsområden. JP:s undersökningar är alldeles för bristfälliga (inte minst i omfattning) för att utgöra sådant underlag. Beslut som grundas på bristande underlag blir lätt felaktiga.

JP påstår att det hittas nya havsörnsbon i näst intill alla noggrant utförda inventeringar, en uppgift som föreningen starkt ifrågasätter. Det stämmer förvisso att havsörnspopulationen ökat, men på många håll har tillväxttakten nu avstannat och lokalt finns tendenser till negativ populationsutveckling. JP redovisar vidare tre anledningar till sitt påstående (varav den första och sista, ökningstakt och expansion, förefaller vara två sätt att beskriva samma sak), men föreningen ser ingen logik i varför tätare population i sig skulle möjliggöra minskade skyddszoner.

Föreningen ställer sig också helt frågande till JP:s bedömning att de planerade verken (i huvudsak förlagda i nordvästlig-sydostlig riktning) inte utgör någon barriärefekt överhuvudtaget. Ett så uppenbart faktum att verken bildar en synbar och riskabel barriär för de havsörnar som regelbundet rör sig mellan kustband och inland (verken är placerade i stråk som bl.a. fyra kända havsörnspar använder för näringsök till och från Valdemarsviken och skärgården) behöver knappast debatteras. Den relevanta frågan är hur stor effekten blir och där menar föreningen att den högst sannolikt blir betydande. I sammanhanget bör noteras att korrelationen mellan förväntad och reell kollisionsfrekvens funnits vara svag.

Som tidigare konstaterats ingår samtliga de planerade vindkraftverken i havsörnsrevir och närvaron av rastande/övervintrande örnar är stor. Miljöprövningsdelegationen redogör i sitt beslut att det aktuella området är av betydelse för havsörnspopulationen ur ett Östersjöperspektiv. Föreningen anser det uppenbart att vindkraftparker inte kan anläggas i sådana områden utan att utlösa förbudsreglerna i artskyddsförordningen.

Avslutningsvis spekulerar JP i att föreningen har en annan inställning till vindkraftsetableringar eftersom JP bygger sina slutsatser på objektivt konstaterade fakta medan föreningen även måste beakta vad de lokala medlemmarna tycker om vindkraft i deras hemområde. JP är givetvis fri att spekulera kring detta, men inser nog själv orimligheten i sitt påstående så till vida att föreningen såsom riksförening, inte minst för sin trovärdighets skull, måste vara konsekvent i sina bedömningar och inte kan följa vad alla våra medlemmar anser om vindkraftsetableringar i deras närhet. Det är för övrigt ingen av föreningens medlemmar som uppmärksammat föreningen om detta fall. Vidare kan nämnas att JP ansåg att även vindkraftparken vid Forsmark kunde uppföras, i direkt anslutning till Sveriges tätaste koncentration av havsörnar, vilket till slut även exploatören insåg var en omöjlighet. JP:s bedömning av "acceptabel påverkan" förefaller således skilja sig markant från lagstiftningens och myndigheters uppfattning.

Föreningen önskar med anledning av nytillkomna uppgifter kort förtydliga delar av den problematik som rör den häckande havsörnspopulationen kontra den rubricerade vindkraftparken. En ideell inventerare lokaliserade och fotodokumenterade den 27 november 2016 ett havsörnsbo nordost om de planerade verken 1-4. Liksom tidigare angivet bo öster om verk 6 och 9 ligger det mindre än 3 km från planerade vindkraftverk. Båda är således belägna inom den skyddszon om 2-3 km som den välciterade Vindvalsrapporten "Vindkraftens effekter på fåglar och fladdermöss" anger. Märk väl att det är den lägre gränsen som ofta används som standard, trots att rekommendationen från föreningen alltså varit 3 km. Föreningen utgår emellertid från att verk 7, som ligger mindre än 2 km från havsörnsbo, även fortsättningsvis inte är aktuellt för uppförande.

Om örnarna som nyttjar de två ovan nämnda bona uteslutande rörde sig i kustbandet för födosök m.m. kunde de aktuella avstånden möjligen ha varit acceptabla. Så är nu inte fallet. Återkommande observationer visar att det södra paret frekvent nyttjar Sandfjärden och Tostebosjön - med verken 5, 6 och 9 mittemellan. Det norra paret nyttjar i stor utsträckning Nöstebosjön, men rör sig därifrån såväl mot sydost (verk 5, 6 och 9) som mot väst (verk 1-4), sannolikt för att markera gräns gentemot intilliggande revir. Observationer av paret som häckar väster om verk 1-4 (boplatser ännu inte lokaliserade) förefaller i sin tur markera sin östra revirgräns alldeles i området kring verk 1-4.

Här syns alltså ett tydligt exempel på hur vindkraftverk, ur örnarnas synvinkel, egentligen inte kunde ha placerats särskilt mycket mer riskfyllt överhuvudtaget, även fast de är på "behörigt avstånd" från kända boplatser. Likväl som det kan finnas omständigheter som gör att de generellt tillämpade skyddszonerna om 2 km från boplatser kan frångås, måste de i så tydliga fall som detta också utökas när det finns belägg för att örnarna i stor utsträckning trafikerar platserna där vindkraftverk är tänkta att uppföras.

Tjäder

Den planerade vindkraftparken ingår i ett av länets finaste skogsområden med bl.a. en mycket god förekomst av tjäder. Det finns sju kända spelplatser varav fem omfattas av naturvårdsavtal eller reservatsföreskrifter. De allra viktigaste biotoperna finns kring Stora mossen nära verk 1-4 och Gränsnäs. Den gammelskog som förekommer i trakten bör bevaras intakt och omfatta samtliga kända tjäderlekar. Även om varje enskild känd spelplats inte omfattar särskilt många tuppar utgör de tillsammans en för södra Sverige stark kärnpopulation. Föreningen har uppmanat länsstyrelsen att i samarbete med Skogsstyrelsen och berörda markägare verka för bildandet av en tjädervärdetrakt för att långsiktigt garantera artens fortlevnad i regionen.

JP anser att vindkraftverkens nuvarande placering utgör tillräcklig hänsyn till den för södra Sverige starka populationen i området och menar vidare att någon märkbar negativ påverkan på beståndet inte kommer att ske, dock utan att hänvisa till vad detta konstaterande grundas på. Föreningen vill därvid påpeka att fragmentering av de skogsområden som är viktigast för tjäderpopulationen i området riskerar att utarma beståndet högst påtagligt. Detta blir tydligast i södra Sverige där arten är mest fåtalig. Avslutningsvis verkar JP mena att vindkraftsexploatering kan tillåtas i all aktiv skogsbruksmark med argumentet att skogen förr eller senare avverkas. Det må vara sant att dagens intensiva skogsbruk utgör ett hot mot tjäder och många andra arter som finns i dess närhet, men miljöbalken lämnar inte någon öppning för att en verksamhet tillåts med motiveringen att det ändå finns andra hot mot det aktuella naturvärdet.

Berguv

Berguven är upptagen i bilaga 1 till fågeldirektivet och den svenska populationen är rödlistad. Antalet reproduktiva individer bedöms vara lägre än gränsvärdet för sårbar. Förekomsten av berguv i Söderköping och Valdemarsvik är dåligt känd, men Östergötlands kust och kustnära fastland utgör kärnan i den enda region där den vilda svenska berguvstammen med säkerhet inte utrotades under 1900-talet. När berguven nu åter minskar bör dess ursprungliga livsmiljöer bevakas med extra stor

försiktighet. Närvaro av berguv inom den planerade vindkraftparken konstaterades så sent som i början av september 2016 då spybollar registrerades strax nordväst om verk 5. Det är olämpligt med en vindkraftpark inom berguvsrevir i den aktuella regionen.

JP anser att vindkraftparken kan tillåtas eftersom det inte finns någon känd häckning inom exploateringsområdet. Det bör därvid framhållas att någon undersökning av berguvsförekomst inte redovisas i den för vindkraftparken inlämnade miljökonsekvensbeskrivningen, vilket föreningen anser vore på sin plats. Att utifrån avsaknad av trovärdiga inventeringsunderlag uttala sig som att häckning inte föreligger är minst sagt spekulativt, för att inte säga vilseledande.

Nattskärra

Det aktuella området hyser en tät population av nattskärra, vilken såväl Naturvårdsverket som föreningen anser ska värnas. Miljöprövningsdelegationen tillskriver också nattskärrans förekomst på platsen ett värde som bör visas hänsyn såtillvida att den föreslår bolaget att utforma ett kontrollprogram som innebär att förekomsten av nattskärra undersöks vid två tillfällen under en säsong före samt vid två tillfällen efter det att vindkraftparken uppförts. Tyvärr är en studie av förslagen omfattning verkningslös då man måste ha ett mer omfattande kontrollprogram. Det vore bättre med ett hänsyntagande gentemot nattskärran som innebär att områden med tät förekomst av arten undantas från exploatering.

Nattskärra klassades tills nyligen som nära hotad på den svenska rödlistan. Nedgraderingen på rödlistan grundades delvis på nattskärreforskaren Urban Rundströms inventeringar i Oskarshamnstrakterna, som visat att populationen där är tämligen livskraftig. Rundström menar dock att fler delpopulationer i andra delar av landet borde ha undersökts närmare innan beslut fattades. Inget av detta påverkar emellertid artens status som upptagen i bilaga 1 i EU-direktivet 2009/147/EG (fågeldirektivet) samt artskyddsförordningens bilaga 1.

Nattskärnan antas kunna vara särskilt utsatt vid vindkraftsetablering då den aktivt jagar insekter, ibland på relativt hög höjd, samt att dess spelläte riskerar att maskeras av ljud från vindkraftverken. I revir inom 150 meter från vindkraftverk har det maximala kommunikationsavståndet beräknats minska med 70-90 %, medan avståndet i revir inom 350-450 meter från vindkraftverk beräknats minska med 50-75 %. Det är fullt möjligt att en sådan påverkan kan minska nattskärrens häckningsframgång.

JP bedömer, med beaktande av de skyddsåtgärder som kommer att utföras inom ramen för kontrollprogrammet, att de planerade verken inte kommer att få någon märkbar negativ påverkan på beståndet av nattskärna i området. Men märk väl att det föreskrivna kontrollprogrammet endast utgörs av uppföljande inventeringar och alltså inte omfattar några skyddsåtgärder.

Föreningen har i sitt överklagande redovisat bristande värde av sådana uppföljande inventeringar som föreskrivits. Det krävs enormt långtgående och mycket väl genomförda studier för att med vetenskaplig säkerhet knyta t.o.m. en mycket kraftig populationsnedgång inom ett begränsat område till just påverkan från vindkraftpar-ken. De vägvisande resultat som JP anger lär således utebli.

Som framförts tidigare önskar föreningen se ett hänsynstagande gentemot nattskärnan som innebär att områden med tät förekomst av arten undantas från exploatering. I det fall mark- och miljödomstolen inte tilldömer något skyddsavstånd kring de viktigaste nattskärrebiotoperna yrkar föreningen att anläggningsarbeten ska utföras utanför artens huvudsakliga häckningstid, cirka den 10 maj – den 15 juli, för att inte störa fortplantningen.

Fladdermöss

Då verksamhetsutövaren gör upphandlingen hamnar konsulten i beroendeställning och är inte opartisk i målet. Det finns risk för att de konsulter som förminskar miljöeffekterna blir de som i första hand anlitas. För att rapporteringen ska bli trovärdig

måste undersökningen utföras av part som saknar direkt koppling till verksamhetsutövaren.

Föreningen motsätter sig inte direkt den föreslagna ändringen att stoppregleringen endast ska gälla verk 1-4. Aktiviteten av högriskarter är dock låg till medelhög även i andra delar av vindkraftsområdet varför det mycket väl kan anses motiverat att stoppregleringen gäller hela parken. Den energi som vindkraftverken producerar vid vindhastigheter under 5 m/s är för övrigt endast en bråkdel av den totala produktionen, varför stoppregleringen måste anses som en förhållandevis liten inskränkning i bolagets verksamhet.

Föreningen motsätter sig delvis ändringsyrkande 1.2. Villkoret ska i större utsträckning överensstämma med vad konsulten förespråkade. Miljöprövningsdelegationen har angett att stoppregleringen ska gälla under perioden den 15 juli – den 30 september medan konsultens rekommendation är perioden den 1 juni – den 31 oktober. Ett tillstånd att uppföra en vindkraftpark där det förekommer förhöjd aktivitet av högriskarter bör förplikta till generösa försiktighetsåtgärder såsom till exempel en omfattande stoppregleringsperiod. Föreningen yrkar att mark- och miljödomstolen tidsmässigt utökar stoppregleringen enligt konsultens förslag.

Det är motiverat att genomföra en omfattande uppföljning avseende fladdermusaktiviteten då tillståndet är baserat på förväntad påverkan, vilket kan skilja sig från hur det faktiskt blir. Detta motiverar genomförande av en omfattande uppföljning där fladdermusaktiviteten undersöks vid alla verk vid såväl navhöjd som marknivå. För att utöka chanserna att generera kunskap som kan bli vägledande bör studien pågå under fem år. Om det vid uppföljning därefter framgår att det inte anses nödvändigt att fortsätta med stoppregleringen kan villkoret utgå. De inventeringar som har utförts omfattar endast två nätter med autoboxar en sommarnatt och två nätter med autoboxar en höstnatt samt två nätter med manuell inventering. Kunskapen baseras därför på ett mycket litet stickprov.

För att få trovärdiga data på kollisionsfrekvensen för fladdermöss är det av avgörande vikt att området runt vindkraftverken eftersöks regelbundet och effektivt. Sökradien bör vara lika med vindkraftverkens tornhöjd. Frekvensen av konstaterade dödsfall bör kombineras med insamling av akustiska data för att möjliggöra kalibrering av dessa två undersökningsmetoder.

Länsstyrelsen

Länsstyrelsen återoppar vad som tidigare anförts samt tillägger bl.a. följande.

Bolaget har i sitt ändringsyrkande framfört att stoppregleringen i villkor 8 i Miljöprövningsdelegationens beslut bör begränsas till att omfatta sådana verk där det finns en förhöjd aktivitet av högriskarter, förslagsvis verk 1-4. Därtill yrkar bolaget på en treårig utvärdering av påverkan på högriskarterna vid dessa verk och att driftinskränkningarna därefter ska kunna avslutas för de verk där utredningen visar att behov av stoppreglering saknas. Länsstyrelsen anser att det är problematiskt att utifrån inventeringsunderlag insamlat under ett fåtal nätter från en och samma säsong göra den typen av avgränsningar för högriskområden som gjorts i detta fall. Att det förekommer högriskarter spritt över projektområdet borde utgöra skäl nog att låta stoppregleringen omfatta samtliga verk. Därtill kan etablering av vindkraftverk, anläggande av vägar och upplagsplatser också förändra fladdermössens rörelser i området. Vidare gör länsstyrelsen bedömningen att stoppregleringarna inte kan innebära en sådan inskränkning i elproduktionen att det skulle anses vara skäl nog att inte låta samtliga verk omfattas av detta villkor. Länsstyrelsen ser inte skäl att begränsa stoppregleringen i villkor 8 till att enbart omfatta vindkraftverk nr 1- 4 eller ändra villkoret med det tillägg som föreslås under punkten 1.2 . Hur uppföljning av villkor ska göras bör lämpligen preciseras i kontrollprogram enligt villkor 11. Resultat från villkorsuppföljningen skulle i förlängningen kunna utgöra grund för ändring av villkor.

Länsstyrelsen vidhåller att projektområdet är av stor betydelse för den regionala havsörnspopulationen. Tidigare inventeringar har visat på förekomst av häckande havsörnar, men inventeringarnas begränsade omfattning i tid medför att det finns

anledning att betvivla att resultaten speglar den verkliga förekomsten av häckande örnar. Att så varit fallet har kunnat konstateras då ytterligare minst två bon har lokaliserats av lokala ornitologer i norra delen av projektområdet under hösten 2016. Ett av dessa bon ligger inom tre kilometer från två av de planerade verken, verk 2 och verk 3. Länsstyrelsen anser att en generell skyddszon om minst tre kilometer bör hållas mellan bon och vindkraftverk, i syfte att begränsa risken för kollisioner och undanträngningseffekter. Länsstyrelsen gör bedömningen att verk 2 och 3 är belägna innanför denna skyddszon och därför kan utgöra en intressekonflikt med bestämmelserna i artskyddsförordningen.

DOMSKÄL

Frågan i målet, m.m.

Frågan i målet är i första hand om miljöprövningsdelegationen haft fog för sitt beslut att meddela det aktuella tillståndet.

För det fall mark- och miljödomstolen finner att delegationen haft fog för att meddela tillståndet i fråga, har domstolen att pröva innehållet i villkor 8 och om villkoret ska begränsas till att gälla endast verk 1-4.

Vidare har mark- och miljödomstolen även att pröva frågan om utförande av anläggningsarbeten utanför nattskärrans huvudsakliga häckningstid.

Havsörn

Föreningen invänder att de tillståndsgivna verken utgör en påtaglig barriäreffekt för havsörnarna och att vissa verk är placerade mitt i de stråk som havsörnarna använder för näringssök, varför risken för mortalitet är uppenbar trots att avstånden mellan vindkraftverk och boplatser överstiger vedertagna skydds zoner.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att parken med de 10 verken är glest utspridd i smågrupper över ett ca 14 km långt och ca 7 km brett område. Detta innebär enligt domstolens bedömning att det inte är så tätt med verk att det skulle kunna avhålla örnar från att flyga genom området eller utgöra en barriäreffekt. Domstolen in-

stämmer därmed i miljöprövningsdelegationens bedömning att begränsningen av parkens omfattning i betydande mån minskar risken för konflikter i form av barriär- och undanträngningseffekter för djurlivet.

Mark- och miljödomstolen konstaterar att det inte finns belägg för eller ens påstått att det finns konkreta havsörnshäckningar inom 2 km från de nu tillståndsgivna verken. Indikationer finns emellertid på bon inom 3 km från två av verken i den norra delen av parken. I Vindvals rapport nr 6467 "Vindkraftens effekter på fåglar och fladdermöss – En syntesrapport" (november 2011) rekommenderas vad avser havsörn en buffertzona om 2-3 km från boplatser. Vilket avstånd som kan anses tillräckligt ska dock avgöras efter en prövning i det enskilda fallet.

MÖD har t.ex. i dom den 9 mars 2015 (mål nr P 5593–5594-14) funnit att bygglov inte kunde beviljas för vindkraftverk belägna inom 1 km från fiskgjusebo respektive 1,5 km från havsörnsbo. I rättsfallet MÖD 2014:48 ansågs en vindkraftpark inte tillåtlig bl.a. p.g.a. att avståndet till närmaste bo var väsentligt kortare än 2 km (600 m). Mark- och miljödomstolen har vidare i dom den 18 november 2016 (mål nr M 2728-15) avslagit ansökan om en vindkraftpark med 14 verk belägna mellan 1-2 km från fyra havsörnsbon.

Då avstånden till närmaste bo i nu aktuellt mål såvitt framkommit är längre än 2 km och då det i målet inte framkommit tillräckliga skäl att kräva en än mer omfattande buffertzona, anser mark- och miljödomstolen att vindkraftverkens placering inte kan anses strida mot vare sig artskyddsförordningen eller i övrigt tillämplig reglering. Domstolen instämmer därmed även i miljöprövningsdelegationens bedömning att vindkraftparkens påverkan på havsörnspopulationen har begränsats på ett sådant sätt att tillstånd kan lämnas.

Tjäder, nattskär och berguv

Såvitt avser föreningens m.fl. invändningar avseende tjäder kan konstateras att bolaget har justerat vissa verks placeringar och också åtagit sig att inte utföra anläggningsarbeten inom 1 km från de fyra spelplatserna under tjädernas spelperiod.

Vad gäller nattskärnan har föreningen yrkat att anläggningsarbeten ska utföras utanför artens huvudsakliga häckningstid. Bolaget har dock redan i ansökan till miljöprövningsdelegationen åtagit sig att iaktta begränsningar i form av att inte utföra anläggningsarbete under nattskärans häckningsperiod, dvs. under perioden den 20 maj – den 15 september, ett åtagande som enligt mark- och miljödomstolen lämpligen kan föreskrivas som ett separat villkor och inte bara som en del av det allmänna villkoret (jfr tillståndsbeslutets villkor 1). Bolaget har i denna del även föreslagit ett kontrollprogram.

Vidare ifrågasätter mark- och miljödomstolen i och för sig inte uppgifterna om sporadisk förekomst av berguv. Enligt domstolen är dock utförd inventering tillräcklig för att dra slutsatsen att någon berguvshäckning inte kan konstateras.

Sammanfattningsvis och mot bakgrund av det nu anförda, anser mark- och miljödomstolen att framställda invändningar avseende tjäder, nattskärna och berguv inte utgör tillräckliga skäl för att upphäva miljöprövningsdelegationens tillståndsbeslut.

Fladdermöss; villkor 8

Bolaget har yrkat att villkor 8 om driftsinskränkning för att minska risken för skada på fladdermöss, ska inskränkas till att gälla i första hand endast verk 1-4 och i andra hand sådana vindkraftverk där det finns en förhöjd aktivitet av högriskarter av fladdermöss. Bolaget har även yrkat att mark- och miljödomstolen ska ändra lydelsen av villkor 8 genom att föreskriva om en utvärderingsperiod om tre år. I sista hand har bolaget yrkat att mark- och miljödomstolen endast ska ändra lydelsen av villkor 8 på sätt som nyss nämnts.

KB, AB, IB och ES samt Länsstyrelsen har motsatt sig bolagets yrkanden i sin helhet. Föreningen har uppgett att den inte direkt motsätter sig den föreslagna ändringen att stoppregleringen endast ska gälla verk 1-4, men har delvis motsatt sig yrkandet om ändrad lydelse av villkor 8 och

också för egen del yrkat att stoppregleringen ska gälla under perioden den 1 juni – den 31 oktober.

Mark- och miljödomstolen bedömer att det är lämpligt att låta stoppregleringen omfatta samtliga verk då det finns högriskarter av fladdermöss spritt över stora delar av området och då etableringen av vindkraftverken med tillhörande infrastruktur dessutom kan komma att förändra fladdermössens rörelsemönster. Vad bolaget anfört i detta avseende förändrar inte denna bedömning.

Vidare framgår av den utredning av Ecom AB som bolaget gett in att den rekommenderade tidsperioden för stoppreglering är från den 1 juni till den 31 oktober. Några bärande argument för att frångå utredningens rekommendation i denna del har inte framkommit. Inte heller miljöprövningsdelegationen har särskilt motiverat den av delegationen föreskrivna tidsperioden. Mark- och miljödomstolen anser därför att föreningens yrkande i denna del ska bifallas. Domstolen instämmer dock i länsstyrelsens bedömning att en väl genomförd egenkontroll i detta avseende (jfr tillståndsbeslutets villkor 11) bör kunna resultera i sådant underlag att det i framtiden kan möjliggöra en eventuell omprövning av villkoret enligt 24 kap. 8 § miljöbalken.

Övriga invändningar

KB, AB, IB och ES har framställt invändningar hänförliga till bl.a. riksintressen, landskapsbild och kulturmiljö. Området för vindkraftverken ligger utanför, men gränsar till, riksintresseområde för det rörliga friluftslivet och obruten kust. Mark- och miljödomstolen instämmer i miljöprövningsdelegationens bedömning att de ansökta vindkraftverken ger en påverkan på riksintressena som avser det rörliga friluftslivet och obruten kust, men inte i en sådan omfattning att det riskerar att påtagligt skada berörda riksintressen. Mark- och miljödomstolen instämmer även i delegationens bedömning att en etablering av vindkraftverken ger en påverkan på landskapsbild och kulturmiljön men att den är godtagbar.

KB, AB, IB och ES invänder även att de är bekymrade över ljudnivån från vindkraftverken. Vad gäller buller ska, enligt villkor 4 till nu överklagat tillståndsbeslut, bullret från vindkraftverken begränsas så att den ekvivalenta ljudnivån inte överstiger 40 dB(A) vid omkringliggande bostäder.

En uppföljning härav ska dessutom ske. Invändningarna angående ljudnivån utgör därmed enligt mark- och miljödomstolens bedömning inte anledning att ändra tillståndsbeslutet. Inte heller vad KB, AB, IB och ES invänt i övrigt bör föranleda ändring av tillståndsbeslutet.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis bedömer mark- och miljödomstolen att miljöprövningsdelegationen har gjort en rimlig avvägning och att det inte föreligger sådan risk för skada eller störning på skyddade arter att det utgör ett tillåtlighetshinder enligt artskyddsförordningen eller i övrigt tillämplig reglering. Det saknas även grund för att begränsa antalet vindkraftverk som ska omfattas av villkor 8. Tidsperioden för stoppregleringen ska dock ändras i enlighet med föreningens yrkande och bolagets åtagande om arbetstid till skydd för nattskärran ska föreskrivas som villkor. I övrigt ska överklagandena avslås och miljöprövningsdelegationens beslut fastställas.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga 2 (DV427)

Överklagande senast den 18 maj 2017.

Jesper Blomberg

Carl-Philip Jönsson

I domstolens avgörande har deltagit rådmannen Jesper Blomberg, ordförande, och det tekniska rådet Carl-Philip Jönsson och de särskilda ledamöterna Curt Henricson och Johan Uhr. Föredragande har varit beredningsjuristen Karin Lundström.